DE STANDAARD
ZATERDAG 28, ZONDAG 29 MAART 2009

CARLOS FUENTES: BLIJVEN SCHRIJVEN AAN EEN BETERE WERELD

‘Mexico heeft niet het monopolie op geweld

Op het literaire festival Passa Porta zal auteur Carlos Fuentes de lof zingen van een bruisende, jonge Latijns-Amerikaanse cultuur. Maar in zijn eigen stad Mexico City durft Fuentes zijn huis niet meer buiten te komen. ‘De drugshandel corrumpeert het hele sociale weefsel van Mexico.’

VAN ONZE REDACTEUR
LIEVEN SIOEN

BRUSSEL | Er loopt dit weekend een monument rond in Brussel. Carlos Fuentes is samen met Gabriel Garcia Marquez en Mario Vargas Llosa één van de drie nog levende peetvaders van de moderne Latijns-Amerikaanse literatuur. De Mexicaan is op zijn 81 jaar nog actief, lucide en productief, en een graag geziene ambassadeur van de Mexicaanse literatuur. Hij komt ons warm maken voor een Mexico Festival dat het Paleis voor Schone Kunsten in 2010 organiseert, en zondagavond sluit hij het literaire festival Passa Porta af met een lezing over de ‘Nieuwe Latijns-Amerikaans roman.’

Maar Fuentes blijft ook een kritische waarnemer van de Mexicaanse maatschappij, die vandaag kreunt onder drugsgeweld. Wie Carlos Fuentes’ bibliografie doorneemt, vraagt zich af of het ooit nog goed komt met zijn land.

Hoe belangrijk vindt u zo’n internationale literatuurfestivals?

‘Heel belangrijk, zeker voor Latijns-Amerika. Men heeft het in het buitenland altijd over de politiek, de economie en het geweld in Mexico. Maar het is de cultuur die ons onze identiteit geeft. Die cultuur is ook dieper geworteld en duurzamer dan de politiek of de economie. Ze vertelt veel meer wie we zijn, hoe divers we zijn en wat onze relatie met de anderen is.’

Uw boeken schetsen nochtans ook een somber beeld van Mexico. Het is inmiddels vijftig jaar geleden dat uw debuut ‘La region mas transparente’ verscheen, een fresco van het snel moderniserende Mexico City in de jaren vijftig. Bestaat dat Mexico City nog?

‘Nee. In 1950 telde Mexico City vijf miljoen en het land 20 miljoen inwoners. Vandaag telt Mexico City alleen al meer dan twintig miljoen inwoners en het land meer dan 110 miljoen. Ik zou vandaag van die metropool niet meer de protagonist van een roman kunnen van maken. Het is ook een gevaarlijke stad geworden. Als jongeman ging ik tot laat in de nacht uit en keerde ik te voet terug naar huis. Vandaag durf ik mijn huis niet meer buiten te komen. Mexico is een heel energieke, maar ook heel getroebleerde metropool geworden.’

Voelt u zich er nog thuis?

‘Absoluut. Ik heb er zoveel vrienden. Mijn grootste probleem in Mexico is dat ik er de tijd niet vind om te schrijven. Vandaar dat ik me regelmatig terugtrek in Londen, waar ik veel anoniemer leef. Londen geeft me ook de nodige afstand en perspectief om over Mexico te kunnen schrijven.’

U verkoos destijds voor de onzekerheid van het schrijversbestaan boven een diplomatieke carrière.

‘Ik ben een paar jaar ambassadeur geweest, maar de drang tot schrijven was sterker. Mijn roeping heeft haar oorsprong in de zomermaanden die ik als kind in Mexico doorbracht. Mijn vader was diplomaat in Washington, maar de vakanties bracht ik door bij mijn oma’s. Hun verhalen hebben de auteur in mij wakker gemaakt. Schrijven is voor mij een bron van vreugde, zoals eten of de liefde bedrijven.’

Noemt men u terecht een geëngageerd schrijver?

‘Geëngageerd als burger, niet in de betekenis die Sartre eraan gaf. Ik doe niet aan politiek met mijn boeken. Maar ik denk wel dat mijn boeken ertoe bijdragen dat de samenleving en de mentaliteit van mensen verandert. Een kunstenaar communiceert met de geest van de ander. De verbeelding helpt een identiteit, een natie, een land te creëren.’

Mexico was meer dan zeventig jaar een partijdictatuur. Hoe evalueert u de prille democratie?

‘Onze democratie is jong, maar duurzaam. We hebben in onze geschiedenis nog maar drie democratische verkiezingen gekend. In 1910, en in 2000 en 2006. Daartussen kenden we een ‘perfecte dictatuur’, zoals Vargas Llosa ooit zei. Eén partij, de PRI had alle macht en behield die via omkoping of repressie. Ze verloor echter haar legitimiteit met de massamoord op protesterende studenten in 1968. Het heeft daarna nog dertig jaar geduurd voor de politiek een nieuwe, democratische legitimiteit kreeg. Ik wil optimistisch zijn over die democratisering. Maar ik ben optimistischer over onze samenleving, die weerbaarder wordt, en inspraak eist.’

Uw boek ‘Alle gelukkige gezinnen’ geeft een ander beeld van die Mexicaanse samenleving, en van de familie in het bijzonder. De ‘familia’ is in uw boek een poel van geweld, machismo, incest en verkrachting.

‘Een schrijver die het eens is met alles wat hij schrijft, bedrijft geen literatuur, maar propaganda. Ik val de familie aan, net om te tonen hoe belangrijk ze is. Want de Mexicaanse familie beleeft vandaag een verschrikkelijke crisis. Ze is niet langer de schakel van de Mexicaanse samenleving. Wanneer een jongeman zich laat verleiden door het geld van de drugshandel, geeft hij zijn gezin op en wordt hij een gangster. Zo zijn er vandaag duizenden. De drugshandel corrumpeert het hele sociale weefsel van Mexico.’

Hoe is het zo uit de hand kunnen lopen? Onthoofdingen, ontvoeringen, executies, het verminken en vermoorden van jonge vrouwen; de geweldsexcessen gaan elk voorstellingsvermogen te boven.

‘Dit extreme geweld is nieuw voor Mexico en heeft alles te maken met de meedogenloze strijd tussen de drugskartels. Ik zeg al lang dat dit drugsgeweld geen Mexicaanse creatie is, maar een bilateraal probleem. En dus zal de oplossing ook bilateraal moeten zijn. Mexico betaalt de prijs voor de cocaïneconsumptie in de VS. Veel winsten uit de drugshandel vloeien trouwens terug naar de VS. De oorlogswapens waarmee de drugskartels elkaar bevechten, zijn vrij te koop aan de andere kant van de grens. Gelukkig heeft Obama begrepen dat er geen oplossing is voor het aanbod als niet ook iets aan de vraag wordt gedaan.’

Sommigen verwijten de Mexicaanse president dat hij het geweld heeft doen escaleren door het leger in te zetten tegen de drugshandel.

‘Calderón heeft de moed gehad om de strijd aan te gaan met álle drugsbendes. Vroeger hield men het geweld onder controle door deals te sluiten met drugskartels. De huidige president heeft beslist om het probleem met wortel en al aan te pakken. Dat is een gevaarlijke strategie, maar ze heeft het voordeel van de duidelijkheid. Ze toont bovendien dat het geweld zich vooral tussen de bendes onderling afspeelt. Uiteindelijk valt nog altijd 90% van de slachtoffers in onderlinge afrekeningen. 8% van de slachtoffers zijn soldaten of agenten en twee procent burgers.’

Maar het geweld raakt wel de hele maatschappij.

‘Uiteraard. De mensen praten over niets anders meer. Investeerders worden afgeschrikt, het toerisme keldert. En het belet ons om naar veel zwaardere problemen van de samenleving te kijken, zoals de werkloosheid, de dalende petroleumprijzen, de financiële crisis.’

Een rapport van het Amerikaanse State Department waarschuwde dat twee staten dreigen te imploderen: Pakistan en Mexico.

‘Dat rapport was een waanidee van Amerikaanse ambtenaren die van actie houden, maar het stemt niet overeen met de realiteit. Mexico is geen failed state. De Mexicaanse staat bestaat sinds het einde van de Mexicaanse revolutie in 1920. Hij is niet perfect, maar hij is reëel. Mexico is een van de weinige Zuid-Amerikaanse landen met zo’n sterke, nationale staat.’

Raakt het geweld niet gebanaliseerd? Men zingt over de drugsbaronnen alsof het helden zijn.

‘Irak was ook een banalisering van geweld. Mexico heeft niet het monopolie op geweld. Het lijkt me normaal dat er rond die drugshandel een hele tegencultuur ontstaat, de zogenaamde narcocultura. De drugsoorlog is het ergste geweld dat Mexico is overkomen sinds de revolutie. Kunstenaars zijn altijd aan de slag gegaan met dat soort crises. Sommige liedjes verheerlijken inderdaad de gangsters, maar de narcocultura op zich is geen apologie van het geweld. Het is op de eerste plaats een illustratie ervan, een manier om te verbeelden wat er aan de hand is.’

Het geweld en de crisis beletten niet dat Mexico een energiek cultureel leven behoudt.

‘De revolutie heeft ook een enorme impuls gegeven aan onze cultuur. Die cultuur heeft ons een nationale identiteit gegeven. Vandaag is het de uitdaging om met de diversiteit binnen een moderne samenleving te leren omgaan. Hoe gaan we om met verschillen in seksuele geaardheid, geloofsovertuiging, politieke visie? Voor een katholiek, machistisch land dat zeventig jaar door dezelfde partij bestuurd werd, is dat niet evident. Materiaal genoeg dus voor kunstenaars.’

‘Een andere paradox is dat onze cultuur vaak heel elitair is, maar tegelijk diepe wortels heeft in de populaire cultuur. Het grootste probleem is dat de helft van de Mexicanen nog in armoede leeft en geen toegang heeft tot dat culturele leven. Dat maakt ze vatbaar voor demagogen als Hugo Chavez.’

U noemt de Venezolaanse president Chavez een demagoog?

‘Een fascist zelfs. Chavez is geen democraat. Evo Morales van Bolivia vaart ook een zeer linkse koers

> Het blijft voor heel Latijns-Amerika een enorme uitdaging om de armoede te doen dalen zonder in demagogie te vervallen